

LITTERATUR

EN ITALIENSK DELEGATION I SOVJET

Ingen »avhopparbok» sedan Gides 'Retour de l'URSS' har väckt sådan sensation som Aldo Cucchis nyligen publicerade 'Una Delegazione Italiana in Russia', i vilken han redogör för det besök en grupp utvalda italienska kommunister i höstas gjorde i Sovjetunionen.

Jag befann mig i Paris när Gides bok kom ut. Det spanska inbördeskriget hade uppnått sin kulmen och mitt i den allmänna kommunist-sympatin verkade Gides avslöjanden som en isande kalldusch. Sovjetunionen hade då ännu ej utträtt ur sin isolering och Gide var i sin egenskap av medlem i kommunistpartiet en av de första, som överträffade sig själv i hänryckta artikelserier för Stalin och hans anhang. Belöningen uteblev inte, han inbjöds till Moskva och begav sig med högtspända förväntningar iväg till den då ännu som mycket exotisk och exklusiv betraktade resan. Resultatet är välkänt, han utträdde omedelbart efter sin återkomst ur kommunistpartiet och motiverade sitt steg punkt för punkt i sin 'Retour de l'URSS'. Aldo Cucchis partikarriär och bok förete kusliga likheter med Gides. Som gammal, övertygad kommunist var Cucchi ledare för den delegation, som i höstas inbjöds till Moskva. Och Cucchi precis som Gide 16 år tidigare, gick, såg och — utträdde.

— Redan vid flygplatsen i Minsk fäste jag mig vid, skriver Cucchi, att en vaktmästare överöste en bärare med skymford för att han vågade växla några ord med en medlem av vår delegation. Senare, vid metrostationen i Moskva, såg jag, hur de människor, som skockade sig kring vår grupp, brutalt jagades undan av fem män i blå rockar och svarta mössor, som sedan tillsammans med poliserna följde oss på färden. I Hotel Astoria i Leningrad bodde vi tillsammans med de inbjudna från Östtyskland och Finland och hade gärna velat prata med dem, men en landsman, som sedan länge är bosatt därute, gjorde oss uppmärksamma på, att sådana närmanden är mycket illa sedda i Sovjet. Vår delegation anmälde omedelbart efter ankomsten till Moskva, vad man var intresserad av. Av allt detta fick vi ingenting se. Tolkarna visade oss rakt ingenting, de ansträngde sig bara att helt fylla ut vår tid med besök i gamla palats och museer och olika bjudningar. En enda gång lyckades jag komma i förtroligt samtal med ledaren till ett kollektiv, och han berättade, att i slutskedet av tunnelbygget i Moskva, stadens ögonsten, arbetarna uppvisade så mindervärdiga resultat, att en hel del av dem arkebuserades som sabotörer. Vi besökte även verktygsfabriken »Röda Proletärer». Den sysselsätter 10 000 arbetare och ingången bevakas inte av portvakter, utan av poliser. Arbetskläderna är de tänkbart olämpligaste. Vi såg inga spår av de i Italien så uppreklamerade väggtidningarna med

fri kritik av företagsledarna. Skofabriken »Bevingade Fötter» i Leningrad arbetar till 75 % med kvinnor. Genomsnittsproduktionen är sex par skor pr arbeterska. I Italien är genomsnittsproduktionen åtta par. Damskorna görs efter modeller, som i Italien användes på tjugotalet. Vi träffade många kvinnor, som var sysselsatta med snöskottning, deras bara fötter var inlindade i säckar och trasor. Endast 10—12 % av Sovjetarbetarna tillhör partiet och detta verkar mer polis-makt än arbetarrepresentation. I företagets daghem mottogs vi överallt med dikter och tolkarna framhöll i varje fall pliktskyldigast, att dessa hyllade Stalin. »Store Stalin, jag känner dig ej, men jag älskar dig!» — deklamerade en liten unge. »Tack för livet och dess lycka, store Stalin», stammade en annan. Vid centralstationen i Moskva fördes vi in i en väntsal med marmorväggar, röda plyschsoffor och mjuka mattor. Men denna var reserverad för Sovjetmedlemmarna, massan satt utanför på sina bylten. När gästerna återvänt från Kiev, uppmanades de av resans organisatörer att redogöra för sina intryck. Då reste sig sekreteraren för Sällskapet Italien-Sovjet i Bologna och sade:

»Jag ser till min stora besvikelse, att Sovjet långt ifrån har lyckats förverkliga de resultat, som man har försökt inbilla oss. Vi har exempelvis otaliga gånger läst om att skolvgifter var något okänt i Sovjetryssland, och att alla läroböcker ställdes till barnens förfogande gratis. Nu är det visserligen sant, att de första sex åren är avgiftsfria, men de följande fyra är desto mer kostsamma och eleverna får hela tiden själva stå för böcker och undervisningsmaterial. Vår delegation har utlovats fullständig rörelsefrihet och i stället har vi genom poliser isolerats från folket, för att inte tala om hur tolkarna kontrollerade vartenda steg vi tog. Jag trodde, att Sovjetarbetarna innehade egna bostäder. Men i Moskva pinas 70 procent av arbetarna i överfyllda baracker, där inredningen och de hygieniska förhållandena trotsar all beskrivning. Den största besvikelsen vållades dock av kolchoserna. Här fick vi se raka motsatsen till de utbasunerade propagandauppgifterna: i stället för ladugårdshallar med elektriska mjölkmaskiner såg vi ingenting annat än små torftiga fruktträdgårdar, som i Italien knappast skulle anses producera säljbara produkter. Man har även försäkrat oss, att det hjärtligaste kamratskap råder mellan meniga och officerare, men jag har under hela studieresan inte en enda gång sett en officer tillsammans med en menig...»

Sade Aldo Cucchi i sin redogörelse — och utträdde.

P.

EN HUMANISTS VITNESBÖRD

Elof Åkesson, Ord i stormen. Några inlägg i kulturdebatten. Lund, Lindstedts univ.-bokh., 1952.

En filosofers inlägg i dagens debatt bruka föga uppmärksammas, om de inte gälla befordrings- och andra akademiska tvister, då de begärligt avlyssnas. En och annan filosof har dock även i vårt land lyckats vinna allmänhetens bevägenhet och uppmärksamhet. Dit hörde

Litteratur

Hans Larsson, som hade — och har väl alltjämt — en trogen församling, mest bland de stilla i landet. Om inte en annan Lundafilosof, Elof Åkesson, haft samma framgång, så borde han ha det. Han är inte så produktiv som Hans Larsson, inte så enkel och lättfattlig, så »populär» som denne, men han är alltid värd att lyssna till, han är klok och redbar, utan sofisteri och rättshaveri. Liksom han i en offentlig diskussion och i ett enskilt samtal med lågmäld men distinkt stämma raskt och restlöst gör rent hus med dimmiga och diffusa begrepp, hyfsar problemen och därigenom åtminstone bereder vägen för en förnuftig behandling av problemen, så för han pennan, när han inte så sällan griper den för ett inlägg i en dagsaktuell kulturpolitisk fråga, med överlägset mästerskap. Han har alltid något tänkvärt att komma med, och hans inlägg präglas alltid av personlig värma, men utan odium philosophicum, alltid konciliant och villig att erkänna det goda även hos motståndaren. Han lärde konsten som rekryt hos Vitalis Norström, men han har ingenting av läromästarens våldsamma aktivitet eller kommandoton, utan han för kriget på ett humanare sätt, är sällan elak eller giftig (ehuru det då och då kan undslippa honom en försmädlighet, såsom nu om de »kyrkliga provryttare», som »hejade», när patriarken av Moskva högtidligt betygade, att Sovjet blivit välsinnad mot kyrkan). Åkesson vill hellre övertyga motståndaren, med vädjan till förnuft och samvete. Dessa två begrepp, som råkat komma med i den allmänna värdeinflationen, existera nämligen för filosofen och kulturskribenten Elof Åkesson.

Alla dessa egenskaper och denna grunduppfattning präglade den samling tal och uppsatser, som Åkesson nu utgivit med titeln »Ord i stormen» — själva titeln antyder en skärpning i den andliga atmosfären, sedan Åkesson utgav en liknande samling »Idéernas brottnings» (1928).

Redan i den första uppsatsen i samlingen, »Vetenskap och livsåskådning», framträder Åkessons förnuftigt förmedlande ståndpunkt. Gentemot vetenskapens zeloter, som kategoriskt förneka, att något samband existerar eller bör existera mellan vetenskap och livsåskådning, hävdar Åkesson, att de ömsesidigt påverka och måste påverka varandra, om det skall bli något fruktbart resultat, men han hävdar också mot dem, som proklamera, att vetenskapen skall tjäna en på förhand bestämd världs- och samhällsuppfattning, den fria forskningen och sanningssökandet. Särskilt stannar man här vid Åkessons träffsäkra uppgörelse med värdenihilismen. Det går inte, menar Åkesson, att skära alla värdeomdömen över en kam, det finns väl och mindre väl motiverade värdeomdömen. I en tid, då alla etiska och estetiska normer upplösas och människor famla i kaos, är det välgörande att lyssna till denna lugnt analyserande utredning av vad som är sant och rätt. Det hela utmynnar i en icke onödig varning för att hamna i det praktiska oförnuftets primat, vilket är om möjligt värre än det praktiska förnuftets primat. Till liknande tankegångar återkommer Åkesson i följande inlägg, »Vetenskapen i politikens stormar» (med anledning av Humanistiska vetenskapsamfundets i Lund 25-årsjubileum 1943) och i »Forskningens frihet och samhället».

Åkesson är också en av våra verkligt betydande representanter för

en kristen humanism, delvis med gamla ädla rötter från Wikner och Rydberg. Åt sin samhörighet med denna tradition har han givit ett värtaligt uttryck i sitt högtidstal, »Inspirationskällan», vid Svenska bibelsällskapets årsmöte 1945 och framför allt i »Ett religionshistoriskt halvsekelminne» (50-årsminnet av Harnacks »Kristendomens väsen»). Denna berömda bok av Harnack kom, även i vårt land, som befrielse för många ur den dogmatiska spekulaton, som sedan fornyrkans dagar insvept kristendomen i den hellenistiska filosofiens djupsinniga och halvmytologiska begreppsformer. Att Harnacks uppfattning inte i alla avseenden var oangriplig, vet Åkesson mycket väl — bl. a. framhåller han, att Nathan Söderblom på ett par punkter anförde en avvikande mening, som hade bättre fog för sig än Harnacks — men Åkesson menar, säkerligen med full rätt gentemot den överlägsenhet varmed man länge avfärdat Harnack som »förlegad liberal», »sekelskiftsteolog» osv., att »Kristendomens väsen» blivit banbrytande för den kristendom, som utgör den levande drivkraften bakom vår tids allvarliga strävan att förverkliga evangeliet i samhället, att den ekumeniska rörelsen varit otänkbar utan Harnack och att vi tack vare honom ha en elementär kristendomsundervisning kvar i skolorna.

På det utrymme, som här rimligtvis står till buds, har endast andyttningsvis kunnat ges en föreställning om innehållet i denna samling uppsatser och tal. De gälla alla väsentliga ting och vädja både till eftertanke och känsla. Det bör till sist påpekas, att framställningen präglas av en fint mejslad och personlig stilkonst, som i våra dagar inte hör till vanlig vardagsvara. Åkesson är även härutinnan en smula gammalmodig. Han ger sin tribut både åt filosofien och estetiken, och något både för läsarens eftertanke och skönhetssinne.

Bror Olsson.